

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

SZERKESZTŐSÉG,

hova a lap szellemi részét illető
minden küldemény intézendő:
Füvészkert-utca 1079.

Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven.

Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. **Hirdetések**
díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél
100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

KIADÓ HIVATAL,

hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó
minden küldemény intézendő:
Főiskola, háznagyi hivatal.

Tartalom. Világosító cikkek a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságról és Dr. Masznyik Endre hittanár támadása ellen. Balogh Ferencz. — Az utolsó órában. Nagy István. — Tárca. A vallásbölesészet főbb problémái és a biblia. Erdős József. — Közügyeink. Levél a szerkesztőhöz. Pethő Bálint. — Tanító-egyleti gyűlés. Tukacs Lajos. — Quaerens kérdése ügyében. Szondy György. — A testvéregyházkerületek köréből. R. — Irodalom. — Különfélék. — Szerkesztői posta. — Hirdetések.

Világosító cikkek

a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságról és Dr. Masznyik Endre hittanár támadása ellen.

Jelszó: „Kellemes dolog az, — mondá Lutherünk Wormsban, — ha Isten igéjéért forrongások és egyenetlenségek származnak“. Dr. Masznyik „Luther Élete“ végén.

I.

Dr. Masznyik támadása és annak jellemzése.

A ki ír, az önmagát arcképezi. Az a kép, a melyet kolléga úr magáról ad, érdekes és tanúságos mozaik. Egy mozaik hittudóssal és egy mozaik hittannal találkozunk. De hát hol található e kép, ez önrájk, s mi alkalom indította az önleplezésre? Szerző igen megharagudott, s haragja lehütésére egy boszúíratot fogalmazott, melyben neki megy a hazai protestantismusnak, Irodalmi Társulatnak — a mennyiben az nem szerinte szervezkedett, a ref. Konventnek, két protestáns lapszerkesztőnek (IV. 22. l.), a r. catholicismusnak, legkíméletlenebbül a Tiszántúli Egyházkerületnek, főleg Debreczennek, ősz püspökének, jellemes főgondnokának stb. és mindezek körüli egyéni felfogásait és látományait én nekem adott válaszul tünteti fel. Csak egynek kedvez, hízeleg, tömjénez, és ez az unitárius hitnézet. Keresve se kereshettek volna az erdélyi unitáriusok szózatossabb és hevesebb szószólót. Szerencsések!

Luther lángoló tisztelőinek sorából akadt emberök. Mily építő és kellemes hatású leend a pozsonyi hittanár úr felsőbbjeire (ha ugyan ismer korlátlan szabad szelleme ilyeneket), s az ágostai hitvallású hitrokonok ezreire, ha „haza beszélései“ során fülökbe jut! — ezt nem az én dolgom nyomozni; valamint azt sem, hogy németországi doktor-társai, egy Luthardt és mások mennyire lesznek elragadtatva az ifjú tudor azon merész vállalkozása felett, hogy Servétet és Sociint Lutherrel egy szobortalapzatra helyezi.

A tisztelt kolléga úr „A Protestáns Irodalmi Társaság és Debreczen“ cím alatt kilencz héten át kilencz cikkből álló erős támadó íratot tett közzé a Pozsonyban megjelenő „Evangélikus Egyház és Iskola“ című hetilapnak 1888. évi 53-ik és 1889. évi 1—8-ik számaiban „Válasz“ gyanánt én nekem a miért egy indítványához, mit ő a Pesti Naplóban adott ki, ugyanazon napilapban hozzá szóltam. Ha meg nem nevezett volna engemet, nem is feleltem volna, mert oly túlzásokkal van telve azon írat, hogy a komoly olvasó előtt, épen a túllövések miatt becsét veszít, s a czáfolatot majdnem feleslegessé teszi. Annyi hatáság és egyén van gyanúsítva és megtámadva benne, hogy ha mindenik sértett fél felszólalna, egész tábora állana elő a védekezőknek. Akkor ugyan meggyülne a baja. Kis kiadásban benne ismétlődnek „Athanasius contra mundum“, csak hogy Athanasius árián színezetet ölt itt. Jellemző, hogy az írat még végéhez sem jutott, már megkapta az első pacsirtaüdvözetet, Boros György „a Dávid Ferencz Egylet“ titkára sietett nézet-hasonlóságának hangot adni, s az ágostai hitvallásúak pozsonyi lapjában előnyösen bemutatni az unitárius egyletet. A fa ily gyümölcsöt hozott gyorsan, de aligha a hazai evangélikus testvéregyház hasznára. A nyujtott tért ügyesen megragadták, és a Lap szerkesztője ezt nem vette észre, hogy ama reklámcsikk kiadásával az antitrinitarismus missionáriusai közé vonatott be símán, művészileg.

Minthogy Dr. Masznyik úr terjedelmes vitaírata, mely önálló füzetben is, és pedig bővítő toldalékkal, meg fog jenni „többek kívánságának engedve“, Lapunk olvasói előtt ismeretlen: fő tárgyait, a mikről szól, elő kell sorolnunk. Az I. cikk a protestantismust és a tudományt taglalja német bölcseleti felfogások után, tanoskodó (doctrinár) modorban. A II. cikk előadja a Prot. Irodalmi Társulat keletkezését, célját, s egy eddig teljesen ismeretlen oldalra vet fényt, kik s miként hozták kapcsolatba az unitáriusokat ama társulattal? Ez egészen új felfedezés előttünk, kár, hogy az esemény után (post eventum) fedezte ezt fel. A III. cikk raktára a ferdítéseknek, alaptalan gyanúsításoknak, ráfogásoknak; festi az alakuló gyűlést, a fojtó és üdítő levegőt, csúcsponton domborítja ki Tisza Kálmánt, magasztalással tömjénezi körül Budapestet, ellenben Révész Bálint és Vályi János alakját sötét háttérbe taszítja. A IV. cikk az alakuló gyűlés szerinte egy tévesztett tényét ítéli el: a népies irodalom felvételét a Társaság feladatai közé; ismerteti a Luther társaság feladatát, erősen kikél a népies irodalom indítványozói, sőt védői ellen, s a szenvedélyes gyűlöletnek szabad folyást enged, kivált a „hitörök“ ellen, mint nevezi a debreczeni képviselő tagokat. Kérdjük: szégyen-e hitörnek lenni? hittörnek lenni pedig érdem-e? Az V. cikk a Tiszántúli Egyházkerület végzését és szereplését ítéli el, megfűjja a vészkiáltást, bennünket „elvfeladás bűnével“ terhel és ellenségnek nyilvánít, az unitáriusokat pedig hű barátokul karolja kebelére. A VI. cikk a debreczeni „Nyilatkozat“-ot veszi tételtől-tételre bonczolás alá, az aláírókat „történethamisítással vádolja. A VII. cikkben a ref. Konvent két végzését magyarázza, ezt egészen ellenünk fordítja s a történeti alapot akarja alólunk kirántani. A VIII. cikk tetőpontra hág, az elvi alapot kívánván elragadni tőlünk, belebocsátkozik a szentírásmagyarázatba, s az „Ur lelkét“ ellenünk idézi, mi mózesi, betűszolgálati, fénykioltói, szellemöldöklési lealázó állapotba taszítottunk, mert merészeltünk zsinati törvényre és hitvallásra is hivatkozni; sőt „a pápistákkal“ azonosítottunk, csak az a különbség van azok és mi közöttünk, hogy mi még sem égetünk ma rút eretnekeket; természetesen ördög és papírpápa elkopott fogalmi sem maradnak el, s azon tétellel zárja vádsorozatát, hogy „hittanilag a lutheránus és kálvinista felekezet is elmentés“, és így velök sem foghatunk kezét irodalmi téren. Mint egykor Luther Zwingli kezét, visszadobja feléjük nyujtott jobbunkat. Ha ez volna a mai magyar lutheránus tudomány felavatott képviselőinek végszava: az ábrándozott egyházi unió reményéről is le kellene tenni hosszú, hosszú időre! Végre a IX. cikk a szeretetlenség netovábbjáig megy, állítja: mi félünk a theologiai tudománytól (az oly zürzavar theologióban nincs is áldás); továbbá: ők védik a prot. hit és tudomány

szabadságát; de minő hit lehet az, mely Luther és Socin-Parker hitét, a tüzet és vizet összefoglalja? és mi tőlünk megvonja a hit és tudomány szabadságát, ha az nem az övével áll egy talajon? Befejezésül leczkéket osztogat, a békére és szeretetre felebbez, miután a harc üszkét felgyújtá s gyűlöletének ellenünk szabad folyást engedett.

A tisztelt kolléga úr ígerte mindjárt legelől, hogy harag nélkül (sine ira) szól a dologhoz, de épen ellenkezőleg, a harag szenvedélye kilencz héten át fokozódik; nehéz az ösztön ellen rugódozni

Ismertetésünk kiegészítésére mutassunk fel még néhány mozaik-darabot, melyekből egybeállítja belső arczképét, a mozaik theologiót. E darabok következők: 1. Isten ígéje egyedüli tekintély a hit és élet dolgában; tehát elismer valami tekintélyt. 2. De mivel az Isten ígében foglalt isteni szellem, közvetlenül az egyénnel érintkezik és pedig belsőleg: történetileg megvalósult közös tekintély nincs, hanem annyi tekintély van, a hány tudat és egyéni felfogás. 3. Az önálló világnézetet a szabad theologiai tudomány képviseli, ha tehát önálló, akkor az Isten ígénének egyedüli tekintélyétől is önálló, független. 4. A néppel szemben, paedagogiai szempontból, jogosult a felekezeti, a külső tekintély; de az Észme álláspontjára fölemelkedett, nagykorú és szabad egyéniség független minden véges, emberi és történeti tekintélytől, szóval a népnek tanítsunk más vallást, a miveltek számára ismét mást; szerintem ez nem protestáns, hanem manichäus és katharus elv. 5. „Én még halni is e szóval akarok: a Krisztusért Lutherrel előre!“ — mondja Masznyik úr (21. l. IV. cz.), — és mégis alább mondja, az unitáriusok elvileg egy azon alapon állanak vele s kénytelen „a Krisztus nevében az unitáriusok védelmére kelni“, s nem bennök, hanem a debreczeniekben ismerni fel magának „a protestantismusnak ellenségeit“ (V. 32. l.). 6. „Azt, hogy valaki igazán protestáns-e vagy sem, az egy Istenen kívül . . . jogosan senki sem ítéheti meg“ (VI. 39. l.) — és mégis a debreczeni kálvinistákat a protestantismus ellenségeinek nyilvánítja „szíveket és veséket nem látó“ bírói székéből. 7. Történetileg az unitáriusokat nem illeti a protestáns név, ezt elismeri M. úr, de a kálvinistákat sem; majd a protestantismus szelleméből folyólag szerinte a „protestáns hitelv és erő közös a kálvinista, lutheránus és unitáriussal egyaránt“. (VI. 40. l.), Egy azon célra törő hűséges barátok az unitáriusok! (VIII. 55. l.). 8. A hitelvet a hittantól elválasztja; kérdjük: lehet-e hitelv nélküli hittan? 9. A hitet emlegeti, de azt csak érezni lehet, kimondani vagy fogalmazni nem szabad még bizonyos időre nézve sem, mert a betű papíros papává lesz. Akkor hát ne beszéljünk theologiai irodalomról, ne egyházzól. 10. Néhol, kivált mikor „haza beszél“ — maga használja ismételten e kifejezést — erős

lutheranus, pessimistikus hangulatba csap át, egyházáért hevül; máshol, mikor az optimista szentüveget felteszi, oly egyénelvű (individualista) és gyökerig bonczoló (radical) theologus, hogy a végletekbe csapong át; néhol a „szegény tót“ és „lutheránus“ jelzőket átérezve emlegeti, másutt majdnem kítör a kálvinisták magyarsága ellen a gyűlölet, ismét másutt igazi magyar egyháznak csak az unitáriusokét tartja. 11. Az „elv“ és „szellem“ fogalmaival egész edző időtöltést (sport) űz . . . hiszen ha annyira elvontan, absolute és kiesősítva vesszük az elvet mint M. úr, akkor keresztyén, zsidó, mohamedánus alkothatnak közös irodalmi társulatot, mert hisz a polytheismussal szemben egy elv alá foghatók, közös elvök az egy istenhívés (monotheismus) levén. De ha aztán valamely egyház vagy párt az elvet és szellemet özszerűleg (concret) valószínűsíti, tárgyiasítja: az elien az elv és szellem nevében kikél, elfeledvén, hogy az elv és szellem megtestesítés (incarnatio) nélkül nem él, nem hat, nem terem. 12. Végre a szabadságot, mint egyedül idvezítő talizmánt a maga nézetei érdekében mint „szellemszabadságot“ bámulatos módon követeli, — de ha mások, p. o. a debreczeniek élni mernek hasonló szellemszabadsággal, a szótár legkirívóbb szavaival szúratnak meg, mert M. úr saját szava szerint nála a toll nemcsak író eszköz, hanem szűrő eszköz is. Ő csalatkozhatlan, minden más csalatkozó, sőt bűnös. Lássunk egy pár idézetet szótárából, vagyis szűrő eszközei tárából, melyek ellenünk szegezvék: „szent frigy fondorlatos felbontása“, „szómegszegés bűnébe esés“, „a titkosan fondorkodó elemek“, „a kálvinismus egyeduralmának oszloposai vakmerő sakkhúzást tettek“, „ravasz kijátszás“, „légyecsapóval járunk (t. i. Dr. Masznyik és társai — ha ugyan vannak —) s „azt a dongót (célzás a debreczeni nótára) diridongót meglapítjuk“, „kálvinizmus czápája“, „telhetetlenek“, „becsúszott hamis atyafiak, a kik belopódtak“ stb. megannyi szókövek a mozaik képhez!

Szóljunk ezután a Prot. Irodalmi Társaság főbb mozzanatairól történeti egymásutánban, s az illető pontokon mutassuk ki, hol volt az elhibázás és miért? mindkét oldalon, ekképen egyúttal a czáfolat és védelem is adva lesz.

Balogh Ferencz.

Az utolsó órában.

(A lelkészminősítés és választás kérdéséhez.)

(Folytatás.)

Szerény nézetem szerint, ha az érdemet felfedezni és így jutalmazni egyáltalában nem, vagy csak igen ritkán lehet: sokkal eredményesebben lehetne útját vágni a hasztalan semmirekellőségnek, az erkölestelenség előhaladásának, — és pedig erre nagy szükségünk is volna, annyival inkább, mert ezzel közvetve az érdem előhaladásának adatnék lehetőség. Gondo-

latom ez: mivel a lelkési hivatalokért folyamodóknak kellőleg felszerelt kérvényeit feltétlenül el kellene fogadni a jelölő bizottságnak, mert vizsgái, szolgálati bizonyítványaik kétségbevonhatlanok, felebvalóik által adott erkölesi bizonyítvány értékét is kifogásolni nem lehet, nem szabad s így a jelölő bizottság lelkiösmerete szerint ítélő hatóság nem lehet: helyette állíttatnék fel egyházmegyéknél egy oly testület, mely segéd- és rendes lelkészek erkölesi élete, hivatalában lelkiösmeretessége felett lelkiösmerete szerint szigorúan és igazságosan ítélne; véleményét az egyházmegyével időnként közlené s ez intései, a szokásosnál szigorúbb és sűrűbb büntetések, elmozdítások által gátolná az érdemtelenek előhaladását, tisztítaná meg lassanként a papi testületet sok szennyétől, — s kettős eredményt érne el: utat nyitna a jóknak a haladásra, eltávolítaná lassanként a rosszakat. Erre a zsinat sem gondolt, pedig azzal kapcsolatban olyan természetes lett volna ez. Míg a jelölő bizottság mai alakjában sok igaz érdemnek vághatja és vágja is be útját: addig ez a testület, becsületbíró, vagy bármi néven neveztessek is, az érdemtelenek visszatartása által am azoknak előmenetelét munkálná. Jól tudom én, hogy ez az intézmény is, — mint bármely, emberekből álló, — nem tudna felemelkedni rendeltetésének eszményi magaslatára, sőt el is fajulhatna: de mégis hiszem, hogy nem merészelne igaztalanul belemarkolni valakinek becsületébe, családok nyugalmaiba, mint kevesebb lelkiösmeretlenséggel, sőt sokszor épen jóhiszeműleg elmellőz a jelölő bizottság egy méltót. Tudom, mikép arra nézve, hogy bármely ily emberi intézmény eszményi lehessen, egy új kornak kellene bekövetkeznie, mely új vért öntene az erekbe, új szellemet hozna a lelkekbe és új erkölesöket teremtené, melyek emberi gyarlóságoktól: önzés, érdek, gyűlölség mentek legyenek, hogy mindenki csak a jót, a szépet magáért a jóért, a szépért szeresse! De mégis, ha e becsületbíró, mely véleményem szerint határozottan több jót tudna tenni, mint a jelölő bizottság, kivihetlenné mondják, a jelölő bizottságot mai alakjában, melyben több kárt s kevés jót tehet, feltétlenül elejtendőnek véleményezem. Nem abban áll ugyanis a maga javát nem mindig ismerő népről atyai gondoskodás, — pedig minden felsőbb hatóságot, annyival inkább az egyházi hatóságot ez a szerep illet meg, — hogy ne engedjük azt saját akarata szerint cselekedni, választói jogával teljesen szabadon élni; hanem abban, hogy menjünk segítségére, ha bajba esett, szabadítsuk meg atyai szeretettel még attól a bajtól is, a melyet maga vont magára! Így bánik el a nevelés legjózanabb lélektana szerint minden okos apa gyermekével; így neveli azt önálló emberré. A nép pedig gyermek, kit nem ellenségnek kell tekintenünk, mely velünk harczol; sem ellenünk lázadónak, kit vas-zablával kell fékezni. Nézni kell benne a gyermeket, kit szeliden vezessünk, gyámolítsunk; tekinteni kell benne a szövetséges társat, ki az egyháztársadalom fentartásához velünk egyenlő értékű erővel járul, mi adván a szellemi, ő az anyagi erőt, — kit ennél fogva méltatlanság jogaiban korlátozni.

Óhajtható volna tehát, — és ezt nem én mondom először, — hogy a zsinati törvényeknek lelkészminősítésre vonatkozó része eltöröltessék! De hát ezt természetesen csak zsinat teheti. De addig is nagyon sokat, gyökeresen lehetne javítani a mostani állapotokon. Mert, bár a zsinat is nagyon kétes értékű törvényeket alkotott e tekintetben, de az a sok sérelem, mely a lelkészválasztásoknál elkövetetik egyesek és még inkább egyházak ellen, nem annyira a „törvény“-ből, mint in-

kább a „Szabályzat“-ból származik, melyet a törvény alapján készítettek, talán az erdélyi után legtöbb, de még nem elég humanitással a mi egyházkerületünkben. E szabályzatokban annál, hogy miképen lehetett vagy kellett ilyet magyarázni ki a zsinati törvényekből, csak azt csudálhatjuk jobban: miképen lehet annyi viharos évek után be nem látni, hogy mindazon szabályzatok alapjukban tévesek. Ugyanazért mindaddig, míg az egészet el nem vetik, megszabadulván attól a kísértő lélektől, mely minden, javaslatkészítő bizottságot üldözni látszik; mindaddig, míg egy természetesebb, a zsinati törvények szellemének megfelelőbb és egyházak, úgy mint lelkészjelöltek iránt teljesen humánus tervezetet nem állapítanak meg: soha a zavaroknak véget nem vetnek, a keserű panaszokat el nem némítják. Mindaddig pedig, míg a javaslatok készítőinél kísért az a szellem, melyet valaki felidézett akkor, a mikor a „törvény“-nek „tudományos képzettség“ kifejezéséből kálkulusokat magyarázott ki; míg a javaslatokat azon obscurus felfogással készítik, hogy az iskolai kálkulusokban áll az igaz érdem: csak férczmunkát csinálnak, mely a legkisebb fűvásra összeomlik. Mert itt már nemesak hogy alárendelik, mint a zsinat, a magasabb tekintetet: az egyházak érdekét, békéjét, az alacsonyabbnak: a papok érdemei (?) jutalmazásának, hanem ennek meghatározását is nem az igaz ismertető jelekből, hanem eléggé nem csudálható módon a nyomorú iskolai osztályjegyekből akarják eszközölni.

Mindazon czikkek, javaslatok stb. között, melyek valahol e tárgyban megjelentek, egyedül mélyreható, mert rámutat a baj szerző okára, a Dr. Hajnal István úr említett „Tervezete“. És bámulni lehet, hogy ennek még nyoma sincs az egyházkerületi gyűlések jegyzőkönyveiben, ha csak úgy nem, hogy az 1886. májusi gyűlés jegyzőkönyvének 36. pontjában foglalt „több egyházmegye beküldvén nyilatkozatát“, „a több egyházmegye“ között a békésbányai is ott van, a mikor az egyházkerület, elismerését egy ily alapos munka iránt csupán azzal fejezte ki, hogy az akkor javaslatkészítésre kiküldött bizottságba Dr. Hajnal István urat is beválasztotta. Hiszen a mikor a javaslat minden oldalról özönlik, de közöttük egy, alaposnak mondható sincs, én úgy vélem, az egyházkerület egyenesen azt adhatta volna útasításul a bizottságnak, hogy minden mást mellőzve, e tervezetre mint alapra helyezkedjék s mellőzvéen abban azon részeket, a melyeknek elintézésére zsinat kívántatnék, annak humánus szellemében készítsenek egy a zsinati törvények szellemétől el nem térő s mégis gyökeresen gyógyító javaslatot. Mert, — én azt hiszem, — lehet ilyet is készíteni, csak hogy nem azon az alapon, a melyen az egyházkerületek állanak.

Egyházkerületünkben fennálló „szabályzat“-ra tett néhány általános természetű megjegyzésbe próbálom belefoglalni, milyennek gondolnék én egy gyökeresen javító tervezetet.

A midőn a „törvény“ 186. §-a elrendeli, hogy „a rendes lelkészeknek pályájokon szerzett érdemeik, az egyház gondozásában elért kitűnő siker és húzamosabb időn át híven teljesített szolgálata, méltánylásban részesüljenek“: vajjon benne van-e e §. szellemében az, hogy tehát bizonyos számú esztendőben állapítsuk meg a pályán szerzett érdemeiket, az egyház sikeres gondozását, a húzamosabb ideig tartó hű szolgálatot pláne egész naív tudakossággal kiszabva: „Ennek ennyi időt kell szolgálnia ilyen meg ilyen ekklezsiáért; ennek ismét ennyit stb., mert amaz már ennyi idő alatt érdemeiket szerezhethet; ennyi idő alatt már sikeresen gondolhatja egyházát, avagy

ennyi idő alatt már hű szolgálója lehet az Urnak, míg ama másik csak kétannyi idő alatt, ez pedig félannyi után is stb.! — Vagyis praedestinál, mint a jövőbe látó Isten, előre megmondván, ki mennyi idő alatt teljesíthet, fog teljesíteni jutalomra méltó szolgálatot, a helyett, hogy — a mi emberhez jobban illelenék — bevárná az időt, míg lett dolgokból ítélné meg, azt is csak tapogatózva, ki milyenforma jutalmat érdemel! Igen, ha az emberek mind olyanok volnának, hogy elindulva az életpályán, okvetlen csak kötelességet és pedig híven teljesítenék! De hiszen azt mondhatni, hogy a legnagyobb rész, hívatathoz jutván, boldog semmittevésben éli napjait, várja az elébe szabott évek leteltét. De miért ne? hiszen az egyházkerület szabályzata szerint csak év kell és nem érdem?! Mosolyogni lehetne igazán e naivságon, ha olyan megdöbbenően komoly oldala is nem volna; ha rögtön eszünkbe nem jutna a javaslatkészítőknak az a szomorú tévesztése, hogy el nem rendelik, mikép legalább már ellenőriztetnének szigorúan a lelkipásztorok, vajjon a kiszabott idő alatt hűségesen szolgálnak-e, avagy talán csak alusznak, vagy éppen gonoszul gazdálkodik némelyik az Ur szőlőjében? Mert erre senkinek nincs gondja s mert a jelölő bizottságok nem is ezután jelölnek: lemorzsolja kiki a mechanice elébe szabott évszámokat és azután jutalomért nyújtja ki kezét még az is, a kinek lángostorral kellene kiűzetnie az Ur szőlőjéből. Nem inkább megfelelt volna-e a „törvény“ szellemének, ha a szabályzatban ez a §. inkább csak magyarázva foglaltatott volna be olyformán, hogy a jelölő bizottság köteles a választó gyülekezethez melegen ajánlani az ilyen papokat. Ha nem mindenkor, de néha talán lett volna fogadata e tekintélyes helyről jött ajánlatnak. És mikor nem? — kérdik talán! Rövid a felelet: Előbbvaló az egyházak szabad választásjoga a leghűségesebb, legérdemesebb lelkipásztor előmenetelénél is.

Hát még mit mondhatunk némely jelölő bizottságok eljárásához, hogy a midőn mindenik osztályú ekklezsiára mindenféle fajtajú bizonyítványokkal bíró embernek előírja a „szabályzat“ az érdemek szerzésének idejét; ő — a jelölő bizottság — régi szolgálótól, a kik túl vannak már az 1-ső oszt. esztendőkön is, iskolai bizonyítványokat követel, hogy érdemeit az illető, az esztendőknél még silányabb bizonyítékot képező iskolai osztályjegyekkel is igazolja és pedig ezt a „törvény“ 191. §-ban foglalt világos rendelkezése ellen némely helyen oly botrányos módon, hogy a mint a Debr. Prot. Lap 1888. szept. 15-iki, 37. számában „egy rendes lelkész“ elmondja, egy jelölő bizottság ugyanazon egyházmegye egyik jegyzőjét nem jelölte 2-od oszt. egyházba, mert nem mellékelte lelkészképeségi bizonyítványait; egy más esetben pedig 3-ad oszt. egyházba nem jelölt ugyancsak egyházm. jegyzőt ugyanazon okon akkor, a mikor az illető egyház küldöttsége kérte magának azt az embert; aztán lehet, hogy azok iskolai bizonyítványaikat nem mellékelhették csak azért, mert nem volt kéznél; bent lehetett egy más pályázaton. Pedig a mikor hivatolt törvény §. is világosan rendelkezik, csak minősíthetne bármely jelölő bizottság 3-ad oszt. egyházba egy 10—12 éves rendes lelkészt, egyházm. jegyzőt, iskolai bizonyítványok nélkül is!

Továbbá a zsinati törvények kimondják-e azt magokról, hogy ők minden más törvénytől eltérőleg reagálni fognak? Ugye nem? Törvény szellemében járnak-e tehát el az egyházkerületek, a midőn annak hozatala előtt képesített lelkészekről is szolgálati éveket és képeségi bizonyítványokat kívánnak? — vagyis kiterjesztik a törvény hatályát olyanokra, a kik részint

már hivatalban is voltak, részint képesítést nyertek már azelőtt, hogy e törvény lett volna. Ennek példája nincs több. Az én véleményem szerint, mint minden új törvénynyel, intézkedéssel történik, itt is ki kellett volna jelenteniök előre az egyházkerületeknek, hogy az elkészítendő részletes szabályzat csak azokra fog kiterjesztetni, a kik a „törvény“ óta képeztettek.

Midőn továbbá a „törvény“ 186. §-ának 2-ik bekezdése azt rendeli, hogy „a segédlelkészek tudományos képzettsége stb. kellő figyelembe vétessék“: vajjon kellett-e okvetlen a „tudományos képzettség“ alatt iskolai, illetőleg vizsgai kálkulásokat érteni annyira, hogy a józan képesség és becsületes munkálkodás méltánylása helyett valóságos osztályjegykultuszt teremtsenek? Hogy a midőn többször hivatolt „Tervezet“ oly meggyőzőleg kimutatta, mennyire eltér az apostoli keresztyén-ség szellemétől, mely azt mondja, hogy a püspök is primus inter pares, ezen módja a papok közt különbségtevésnek, és hogy olyan az, a melyet a gyakorlati élet nagyon ritkán igazol: még ezután is, a legközelebbi javaslatok is mereven ragaszkodnak kálkulusos álláshoz és világgá bocsátanak legújabbban is ilyen, törvény erejére emelendő javaslatot: „I. oszt. egyházba pályázhatnak: a) — segédlelkészek, kik mindkét vizsgán jeles osztályzatot nyertek s egy iskolai éven át egyetemi rendes hallgatók voltak — s legalább 2 évig előismerést kiérdemelték sikerrel működtek; b) azon rendes lelkészek, kik nem nyertek ugyan jeles osztályzatot, de a lelkészi pályán áldásos sikerű szolgálat, s tanulmányozás által magoknak kiváló érdemeket szereztek, 6 évi szolgálat után; c) azon rendes lelkészek, kik magasabb tudományos képzettségük által magokat az egyház és népnevelési irodalom terén kitüntették 4 évi, kiváló sikert tanúsító gyakorlati szolgálat után stb.“: mikor ilyen olvasunk még ma is, megmered szinte az ember az ijedelemtől és hangot adni bámulatának alig tud. De hát, az Isten nevére, egy ember, a ki azokat a vizsgai tárgyakat úgy beemlézte, hogy azokból, sokszor véletlen közbejátszásával is, sikerült neki jeles képesítést nyernie, legyen különben akármilyen obscurus fejű és képzettségű (mert hiszen ő közöttök is vannak ám ilyenek), ez — mondom — az által annyira érdemessé tette magát (ki iránt? hazája, egyháza iránt?), hogy ha hozzá még apja vagyonából, vagy az iskola kegyéből valamely egyetemen 1 évig hallgathat, 2 évi szolgálat után (ezek közül is egyik a külföldi hallgatás és szerzés) feljogosítatik 1-ső oszt. lelkészi állomásra; egy rendes lelkész pedig 6 évi szolgálat után és csak úgy, ha „kiváló érdemeket“ szerzett áldásos sikerű szolgálat és tanulmányozás által; egy másik pedig, a ki magasabb tudományos képzettsége által magát az egyházi és népnevelési irodalom terén kitüntette, csak 4 év után, de akkor is csak úgy, ha „kiváló sikert tanúsító gyakorlatot“ végzett! Szörnyebbet ennél mondva sem lehetett volna tévedni. Hát egy „jelesen“ vizsgázott káplánnak nem kell, csak „elismerést érdemelt siker“, ezenkívül se tudomány, se munkásság s már 2 év után jogosítva van 1-ső osztályú egyházba; egy rendes lelkész pedig, ha nem vizsgázott „jeles“ sikerrel, hiában tünteti ki magát áldásos szolgálat — tehát azzal, a mi egyedüli, vagy legalább is első és legfőbb érdem — vagy tudományos képzettség és irodalmi munkásság által, mégis 6, illetőleg 4 év után minősítetik oda? Ki ne látná itt, hogy semmi egyebet nem akar úgy a régi „szabályzat“, mint az új javaslat, mint valakit iskolai tanulásáért jutalmazni, pedig azért megadták annak a jutalmat az iskolában, soknak ott is többet,

mint érdemelte volna. Apró részletekre nem terjeszkedhetvén ki, csupán a figyelmet hívom fel az új javaslat (hivatalos) d) pontjára; az első pont után mily furcsaságot lehetne ezzel, ha elfogadtatnék, egy jelölő bizottságnak elkövetni!

Nagy István.

(Vége köv.)

Tárcza.

A vallásbölcsezet főbb problémái és a biblia.

(Folytatás.)

Ime első mozzanat, mely a vallás lényegének kutatásánál egyre előtérbe nyomul, egy abszolút hatalomnak az emberre gyakorolt hatása, vagyis az a viszony, mely az istenség és az ember között létezik. E viszony egyik elsőrendű nyilvánulása kétségkívül a megkötöttség, vagy Schleiermacher szerint a függési tudat. Ez azonban sohasem jár egyedül. Mert még a leghomályosabb vallási tudatban is megtaláljuk a függési érzés mellett az isteni akarat követelményeinek teljesítésére irányuló törekvést; nevezetesen mihelyt a lélek az abszolút létező hatalmára és szentségére gondol: azonnal felébred a rettegés érzése mellett az a tudat is, hogy az ember és az általa rettegett lény között megmérhetetlen ürré létezik, melyet a vallásos ész áthidalni vágyakozik, hogy közelebb juthasson a végtelenhez. A léleknek e szárnyalása közben aztán arra a tapasztalatra is eljut az ember, hogy az istenség minden félelemes volta mellett irgalmas, jó és kegyelmes is. Természetes azonban, hogy a vallási érzés eme különböző nyilvánulásának alaplényegileg megfelelő s azzal karöltve jár az embernek saját magáról alkotott tudatossága; vagyis az emberben, a függési tudattal egyidejűleg felébred a személyes önelhatározásnak, az erkölcsi szabadságnak érzete is, úgy hogy a szabadság — helyesen értelmezve — nemcsak helyet foglal, de építőleg is hat a vallásban, míg viszont annak ferde felfogása, egyenesen a vallás alapjának megsemmisítésére vezetne.

Visszatekintve az eddig érintett philosophiai kísérletek, illetőleg definitiók menetére, általában azt mondhatjuk, hogy a pusztá értelem indokai és érvei elégtelenek a vallás lényegének felmutatására. Két véglet, illetőleg szélsőség között ingadozik folyvást a philosophusok álláspontja, és ez — az anyag és a szellem. Ennek az óriási ellentétnek egy magasabb harmonikus egységbe való hozatala, tehát ez ellentétek megszüntetése a philosophiára nézve oly cél, melyet még vajmi kevéssé sikerült megközelítenie. S ez ingadozás és kísérletezés nagy befolyással van a vallásbölcsezeti tevékenységre. Míg némelyek Hegel módjára az anyagot a szellem működésének, mások a materialisták szerint, a szellemet az anyag szüleményének nyilvánítják, addig mások Cartesius és Spinoza után indulva, keresik az ezen két elv felett álló főelvet, hol a szellem és anyag egyensúlyba hozható — de hogyan s miként? — Erre a kérdésre a philosophiának még nem sikerült megadni a kielégítő feleletet.

Áttérve már a vallási tudat lényegének megismerésére, abból az alapelvből kell kiindulnunk, hogy a vallás bizonyos realitást, t. i. Isten és ember közötti kölcsönös viszonyt feltételez, a mi tehát úgy tekintendő, mint a fejlődésképes vallási tudat csirája. Legalább a kölcsönösség ezen elve nélkül, a val-

lás és kijelentés problémája megfejtetlenül állana előttünk, míg másrészt annak tagadása a szellemi és lelki élet tüneményeinek ignorálására kényszerítene bennünket, holott ezek tapasztalatilag arról tanúskodnak, hogy az emberi lélek, a látható dolgok szűk határán túl, vágyik egy főbb valósághoz, a melynél és a melyben nyugodalmat és életet hisz találni; a mint Augustinus mondja: „Tu fecisti nos ad te et irrequietum est cor nostrum, donec requiescat in te“. A vallási tudatnak irányadója tehát egy természetfeletti hatalomhoz való vonzódás, vagyis az istenség és az ember közti viszony. Csakhogy ez természetesen különböző alakban nyilvánul épen úgy, mint az Istentől alkotott fogalmak is igen eltérők lehetnek egymástól. Így p. o. ha a cosmicus vagyis világistenségeket akár astralicus, akár telluricus formáik szerint vesszük figyelembe: azt találjuk, hogy az ezekről alkotott istentudat eredete, egyenesen a természet egyes jelenségeire, illetőleg tárgyaira vezethető vissza, mint a melyek az isteneknek mintegy lakóhelyül szolgálnak; és így itt az universum részleges vagy behatóbb megismerésétől függ az istenségről való viszonylagos képzet és fogalom is, mely aztán tudatossággá lesz. A vallási tudatnak különböző árnyalatokban és formákban való ilyes nyilvánulása egyébiránt észlelhető, nem pusztán a polytheistikus rendszerek legalsóbb, hanem még azoknak fejlődési magasabb fokán is, a hol nevezetesen az istenség már rendesen úgy tűnik szemünkbe, mint a világ felett és azon kívül álló láthatatlan hatalom, bizonyos elrejtve levő elv; sőt észlelhető ez a szoros értelemben úgynevezett kijelentési vallásokban is, melyekről alább külön lesz szó.

Hasonlóképen szembevetendő eltérést kell konstatálnunk a vallás alapjául szolgáló istentudatra nézve a philosophia kizárólagos álláspontján, melynek jellemző ismérve szerintünk a subjectivismus. Vegyük szemügyre p. o. elsőben is a pantheismust, mely szerint tudvalevőleg Isten és a világ, a Teremtő és a teremtmény egy és ugyanazon elv. Már akár a természetpantheismust elemezzük, mely szerint a természeti tárgyak és jelenségek egészben és egyenként az istenség kinyilatkoztatásaként vétetnek; akár a Spinoza substantialis pantheismusára gondolunk, melynél fogva Isten nem más, mint végtelen attributumokkal felruházott substantia, melynek tulajdonságaiból azonban csak a gondolkodás és kiterjedés ismerhető fel; akár végül az úgynevezett eszményi pantheismus álláspontját tekintjük, mely az istentudatot az emberből és az ő alkotásaiból vezeti le: valóban nem tudjuk felismerni a következtetés indokait és alapját, miszerint a hégelingek a pantheistikus isteneszmét az igazi isteneszme elengedhetetlen s multhatatlanul szükséges előfeltételének, magát a pantheismust minden igazi vallás fundamentomának, kezdetének és gyökerének vallják. (Krafft, Rel. gesch. u. Rel. phil.) Nem különben egyoldalúnak nevezzük a deismust, mely elismeri bár Istennek létezését és, ellentétben a pantheismussal, Istennek a világtól való különbözőségét, világ feletti voltát tanítja: ámde őt a világegyetemről úgy elkülöníti és annyira a világon kívül helyezi, hogy neki a világ folyására és törvényeire semminemű befolyást nem tulajdonít. Ez irányzat kiindulási pontja az a hypothesis, hogy Isten a világra nézve ratio sufficiens és egy oly túlvilági s világon kívül álló elv, melynek legkisebb közreműködése nélkül is, az egyszer megteremtett világ tovább folytatja lételetét. Ez a túlzó ellentéteségig fejlődött két irányzat (pantheismus és deismus) egyike sem képes, sem bölseletileg, sem theologailag egy némileg is kielégítő definitiót adni az istenfogalomról, il-

letve istentudatról. Annál fogva egyedül a theistikus speculatio vagyis világnézet tartható indokoltnak, a mennyiben t. i. ez az élő Istent, mint önnönmagában létező subjectivitást, állandó viszonyban lenni tudja a világgal és az emberrel, nevezetesen mint mindeneket fentartó és igazgató valóságot. (H. Ulrichi, „Gott u. die Natur Lp. 1861.).

Erdős József.

(Folyt. köv.)

Közügyeink.

Levél a szerkesztőhöz.

T. Szerkesztő Ur!

E becses lapok ez évben megjelent négy első számában figyelmeztetve lettek ennek némely olvasói, hogy előfizetési járulékaikat, és pedig nem is e folyó évre, hanem a múlt évről — vagy évekről küldenék be. — Bizony nem szép dolog az, hogy vannak — lehetnek egyesek, kikre e folytonos figyelmeztetés rájuk fér, — s a mit annak idejében — ha már csakugyan megrendelték a lapot — önként kellene teljesíteniök, arra nézve ismételt figyelmeztetést várnak. — Hiszen ha valaha, most kellene mindent elkövetnünk, hogy e becses lapot, mely organuma azon egyházi — nevezzük — pártnak, mely a hajdani ősök hitéhez tántoríthatatlanul ragaszkodik, ne csak mi lelkészek olvassuk, hanem ismertessük meg, terjeszszük hallgatóink közt is, hogy azok is saját szemekkel lássanak, s ahhoz képest, a mint legjobb meggyőződésük hozza magával, ítéljenek.

Előttem az is talány, hogy lehet az, hogy egyik-másik egyházi lapnak, úgy tudom, több előfizetője, több dolgozó-társa s nagyobb terjedelme van, mint e lapnak, holott nagy népességére s gazdagabb — jobb módú lakosainak nagy számára, számos művelt lelkű s tudományosan képzett egyházi és világi irodalmi férfaira tekintettel is, csakugyan e mi tisztántúli egyházkerületünkre, ennek legnagyobb népességű egyházára Debreczenre s vidékére, különösen századokon által virágzó főiskolájára esik a súlypont. Mi lehetetlenség van abban, hogy ha különösen mi lekipásztörök megteszszük e tekintetben kötelességünket, ha megrendeljük s olvassuk e lapot mindnyájan, s annak olvasását megkedveltetjük jobb módú, értelmesebb hallgatóinkkal is, megnövekedik annak terjedelme s természetesen tartalma is, két akkora, mint a milyen most?! Meglesz, csak akarjuk.

Honorius e becses lapok 4-ik számában azt mondja: találkozott, szót váltott több egyházi és világi férfakkal a tervezett protestáns irodalmi Társaság mai napon vitatás alatt álló nagy fontosságú ügyében s úgy találta, hogy nem kevés azok száma, kik a debreczeni nyilatkozat tartalmához sorakoznak. — Megnyugtatóra Honorius úrnak merem állítani, hogy még több azok száma a Tisza folyó mindkét partján, kikkel nem találkozott ugyan, de kik azért egész elhatározottsággal sorakoznak ugyanazon nyilatkozat zászlója alá.

Pethő Bálint,

t.-csegei ev. ref. lelkész.

Szívesen kiadjuk a fentebbi levelet. A kísérő sorokban többek közt ezt írja nekünk P. B. nagytiszteletű lelkész úr: „Nem akarnak ezen sorok semmi egyéb lenni, mint kifejezése

azon hithűségnek, melylyel hitfelekezetünk bibliai alaptanaihoz ragaszkodom. Hetven évet meghaladó életkorban, 42 éves lelkipásztori szolgálatom ideje alatt e tant hirdettem, — és merem mondani, nem siker nélkül, — igénytelen, vallásos lelkületű hallgatóim előtt; arra esküdtem, a mellett akarok meg is maradni holtom napjáig. Figyelmeztetni óhajtom lelkészársaimat, hogy ők is hasonlóképen cselekedjenek, hogy így egyesített erővel álljunk ellen a mutatkozó veszélyes áramlatnak. Az Ur érdemekben megöszült szolgáló szavának súlya szokott lenni, — ez okból adjuk ki szívesen a fentebbi levelet. Engedje meg azonban, hogy néhány megjegyzéssel adjuk azt ki. Valóban mi nekünk nagy, öröklött bajunk az, hogy a lapjártatók közül többen nem szeretik kifizetni csekély tartozásukat. Azt igenis megvárják, hogy a lap folyton-folyvást az idő eseményeinek színvonalán álljon, hogy az mindig értesítsen a legújabb egyházi eseményekről, de azt elfelejtik, hogy egy lap szerkesztése sok pénzbe kerül s talán azt követelik egy lapszerkesztőtől, hogy a közügyeket saját anyagi romlásával is szolgálja. De ne beszéljünk erről, mert keserűek tudnánk lenni, s ezt egyesek zokon vehetnék tőlünk.

Valóban nagy baja a mi saját erőnkre hagyatott lapunknak az is, hogy csak egy ívre terjedhet. Hála Istennek, elég sokan fölkeresnek bennünket becses közleményeikkel s csak úgy tudunk magunkon segíteni, hogy folyton-folyvást mellékleteket adunk. Régi óhajtasunk nekünk az, hogy vajha legalább másfél ívet adhatnánk hetenként olvasóinknak, de ez a lap árának fölemelésével járna s hogyan tehessük ezt, mikor a mostani csekély árt is oly sokan nem szeretik befizetni?! Ám akarják t. előfizetőink közül a lap bővítését néhány százan, mi szívesen felajánljuk munkánkat, mert mi nem pénzért dolgozunk, csak azt nem akarjuk, hogy ráfizessünk a lapra.

Köszönjük az elismerő szavakat. Jól esik a közügy munkásának az, ha az általa képviselt ügy visszhangot ébreszt távolabbi körökben is. Erőt ad az a további küzdelemre. Szerk.

Tanító-egyleti gyűlés.

Febr. hó 13-án tartotta évi szokásos gyűléseinek egyikét a nagykárolyi ev. ref. egyházmegye tanítói kara, illetve annak északvidéki tanítói testülete Nyir-Meggyesen, hova a mult gyűlés alkalmával meg lettek híva, említett egyház érdemes tanítója Orosz Bálint egyesületi egyik tag által.

Kocsár Imre elnök tartalmas megnyitó beszédében tárgylagos és minden részletekre kiterjedő visszapillantást vetett az ifjú egyesület eddigi életműködésére, válaszolt a jelent s kimutatta az irányt a testület jövőben teljesítendő munkálkodására nézve. — Az éljenzéssel fogadott elnöki beszéd után a gyűlés megnyilván: a mult ülés jegyzőkönyve hitelesített.

A gyűlésnek mindenben érdekes, a tanügyet mélyen érintő tárgyai közül megemlítendőnek tartom a következőket:

1-ször. Intéztessék kérvény a nagytiszteletű egyházmegyei közgyűléshez, hogy az eddigi szokástól eltérőleg nem január közepén, de — ha később nem lehet, a mi pedig kívánatosabb lenne — legalább márcziusban tartassék az iskolák vizsgálata; indokolván ebbei kérelmeket azzal, hogy a faluhelyen mindenütt dívó hanyag iskoláztatás mellett 5—6 heti tanítás után, óhajtott eredményt nem képesek felmutatni a tanítók s ez okból gyakran méltatlanul soroztatnak képességö-

ket és hivatali buzgóságukat tekintve a valóságnak nem megfelelő osztályba.

2-szor. Az ominosus „bihari 12 pont“ felett véleménymondásra, hogy t. i. azokat érdemileg meg- és elbírálván, jövő őszi gyűlésre referálja, — egy 7 tagú bizottságot küldött ki.

3-szor. A következő gyűlésre — szokásos tanügyi dolgok felett való értekezésre 3 testületi tag ajánkozott.

4-szer. Az egylet könyvtára részére több szakmunka megvásárlása határozottatott.

5-ször. Egyházmegyénk szeretve tisztelt esperese, ki az egyesület megalkotásánál is oly elévülhetlen érdemeket szerzett a tanítói testülettel szemben — tiszteletbeli tagul, a jelen voltak lelkes éljenei között elválasztatott, melyről jegyzőkönyvi kivonaton értesíttetni határozottatott.

6-szor. Következő gyűlés — meghívás folytán — Mátészalkára tüzetett.

Végül elnök a tagokat lelkes szavakban kitartó munkálkodásra buzdítván, — az ülést bezárta. A szép számban megjelent tanférfiak, a gyűlés folyamát mindvégig meleg érdeklődéssel kísérték.

Eddig hivatalos része tudósításomnak.

Mire következett a fehér asztal melletti tárgyalás, mely méltó joggal kér helyet amazzal e lap keretében, mert felemelő s szívet-lelket gyönyörködtető mozzanatokban volt gazdag ez is.

Úgy vettem észre, tendentiosusan lett e napra határozva a gyűlés megtartása, mert Bálint napja volt, nevenapja a gyűlést kebelében fogadott egyház szeretett tanítójának.

Shokása a magyar embernek, hogy a jól végzett munka után, barátság asztalához üljön. Ily asztalhoz seregelt össze a szellemi munkában kifáradt gyűlés a helybeli tanító házában, hol — szinte magyar szokás szerint, — megindult a pohárköszöntés, szólván egyleti elnök e sorok írójához, hangsúlyozván a testület köszönetét a megjelenésért, melylyel — mint szóló mondá — a tanügy itt összejött harcosait megtisztelte gyűlésükön, buzdította a tagtársakat excelsior!

Erre válaszólag alantírott mondott rövid pár szót, válaszván a tanítók érdemeit, kik mint a nemzet napszamosai életöknek javarészét emésztik fel, mintegy önmagokat égetik el, hogy a gyermeki agy sötétében világosságot terjeszthessenek; üdvözli a házigazdát nevenapja alkalmából s per associationem idearum szíve mélyéből ad hálát Istennek, hogy egyházkerületünknek is van egy rajongással szeretett Bálintja, főtiszteletű és méltóságos püspök úr személyében, ki mindnyájunknak lelki atyánk, szellemi vezérünk, egyházunk hajójának biztoskezü Révészé, kit az isteni gondviselés még soká, nagyon soká éltesse! És itt felzúgott az éljen moraja vegyesen nők és férfiak ajkairól, mely nyilatkozata a tetszéseknél épen nem az elmondott beszéd szónoki erejét illette, de a nagy férfiút, kinek drága életeért oly jól esik nekünk imádkozni.

Meg kell még említenem egyesületi főjegyző Csombók Ferencznek azon szép és elismerést érdemlő tettét, hogy az egylet részére 5 frtot adott, mint az egyleti tagok által szabadon választandó tárgyú munka jutalmára pályadíjat, buzdítván — mint ő mondá — e csekélység által — pedig nem csekélység az, ha tudjuk, hogy egy szegénytanító adománya, kinek népes családja is van — a tagokat munkásságra.

Ugyancsak Csombók Ferencz úr a nyir-meggyesi szegény iskoláztatási alapra 2 frtot adott, mit jelenlevő egyházi gondnok átvett s az egyház nevében lelkész köszönt meg.

Így folyt le a nagykárolyi egyházmegyei északvidéki ta-

nítók egyletének nyír-megyesi gyűlése, nem minden nyom nélkül, sok szívben maradandó emléket hagyott ez hátra; okult, tapasztalt és szép tettekre ösztönt nyert ott mindenki — legalább én igen.

Tukacs Lajos,
ev. reform. lelkész.

Quaerens kérdése ügyében.

T. Szerkesztő Ur!

Becses lapja f. évi 6-ik számában, Quaerensnek adott három rendbeli választ figyelmesen átolvastam. És ha szinte azok átolvasása után tollhoz nyúlok is, nem az a szándék vezérel, hogy az adott válaszok helyes voltát beigazolni avagy lerontani igyekezzem.

Szerintem úgy t. Molnár János lelkész társnak, — ha valódi „egyházgondnok“-ról, — mint Hajdú Zsigmond barátomnak, ha „csak“ pénz- és magtári gondnokokról, vagy talán helyesebben mondva: „takarékmagtári pénz- és terményalap kezelőkről“ van szó, tökéletesen igaza van; ezt tehát tovább nem is érintem.

Hanem Hajdú Zsigmond barátom előadásában véleményem szerint van egy kis tévedés, a mit (ha t. Szerkesztő úr becses lapjában szerény megjegyzésemnek helyt adni méltóztatnék) szeretnék kimutatni.

Ugyanis ő az „Egyházi törvények“ 25. §-ára hivatkozással, ezeket mondja: „minden 3 évben a presbyterium egynegyed része kisorsolandó levén, az első 12 év betöltéig, a most választottak is 3 év múltán sorshúzás útján kieshetnek s más érdemesebbekkel szemben elmellőztethetnek“. Ezt az állítást tartom én tévedésnek. Azok, a kik e f. évben lettek presbyterekül megválasztva, ha csak — itt fejtegetni nem kívánt — rendkívüli körülmények lehetetlenné nem teszik reájok nézve a presbyteri tiszt viselését, igenis nem három, hanem majd csak 12 év múlva, tehát nem 1892-ben, hanem 1901-ben bocsáttatnak új választás alá. S ha ezikkiró barátom a kisorsolásnál oly eljárást követett volna, minőre sorraiból következtetni lehet, úgy engedjen meg, de, nyíltan kimondva, az az eljárás téves! A kisorsolás, mint a törvény világosan mondja, nem az első 12 év betöltéig, hanem igenis csak az első kilencz év betöltéig, vagyis „3 választás alkalmával“ gyakorolható. Pl. szolgálatom helyén 16 választott presbyterből áll az egyháztanács. Ezek közül 1886-ban már 4 kisorsolatván, a f. 1889. évben már csak az akkor kisorsolatlan maradt 12 között ejtetett meg a sorsolás. 1892. már csak 8 között húzatik sors. És azután többé nincs szükség a kisorsolásra, hanem 1895-ben egyszerűen kilép az a sorsolás útján ki nem esett 4 presbyter, a ki ekkorra (ha t. i. időközben el nem hal) betöltötte teljes szolgálati idő tartamát, azaz a 12 évet, a mikor is a törvény szerint új választási eljárás alá kell esnie.

Azt hiszem, ez a törvény által előírt helyes eljárás! Hogy azonban annál inkább megnyugtassam magamat, fel kellett szólalnom, azért, mert mint látszik, az általam helyesnek vélt eljárás, a más helyen alkalmazotthoz mérve, helytelen! Az e tehát valósággal? Kérem rá a választ.

Gyanta, 1889. febr. 12.

Szondy György,
ev. reform. lelkész.

A testvéregyházkerületek köréből.

Dunántúli egyházkerület. Tartozunk olvasóinknak azzal, hogy a polgárdii ügy további fejlődéséről értesítést adjunk. A „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ 5. száma Szűcs János mezőföldi esperestől „Nyilatkozat“-ot hoz a sajnos ügyben. Ezt követi a 6. számban Bali Albert polgárdii lelkész „a polgárdii ügy tényálladéka“ című közleménye. Nem hiába, hogy „sógorok“ írták, de egy nyomon is járnak. Kiesinykedő részletek felsorolásával igyekeznek igazukat támogatni, a helyett, hogy a kérdést magasabb néző pontról mutatnák be. Bajos elhinni, hogy kellő prudenciával jártak volna el azok, kik nyilatkozatukban „felbőszült piktör Berki poétá“-ról, „kanya-fanya ügy“-ről beszélnek. Nem is untatjuk olvasóinkat a bőbeszédű s mégis tartalmatlan védelem részletes ismertetésével, hanem áttérünk a delegált (tatai) egyházmegye eljárására. A mint a „Dunántúli Prot. Közlöny“ 7-ik számában olvassuk, febr. 14-én Antal Gábor ácsi lelkész referálása alapján a következő végzések hoztattak: 1. Feloldatott a polgárdii presbyterium azon végrehajtott s egyházmegyeileg is (!) megerősített végzése, melynél fogva a lemondott 8 presbyter 40—40 frt birsággal sújtatott, egyéb formai hibákon kívül azért, mert az egyházi törvény 18. §-a értelmében a dunántúli ref. egyházkerület 74—884. jegyzőkönyvi szám alatt nem a lemondó presbyterre, hanem az azt elvállalni nem akaró egyházi tagokra szab birságot. A gondnok útasíttatik, hogy a behajtott 40—40 frt birságot 48 óra alatt fizesse vissza. 2. Az egyházi törvények 43. §. n) pontjának alkalmazásával az egyház jelenlegi presbyteriumát — a gondnokot is bele értve — a delegált hatóság feloszlatja s a lelkészt útasítja, hogy a hívek teljes szabad választása alapján 14 nap alatt alakítsa meg az új presbyteriumot. 3. A polgárdii egyházból kilépett tagokra közmunka nem teljesítése miatt 2—2 frtot kiróvó presbyteri határozat megsemmisítettik. Végül a tatai egyházmegye delegált bírósága Bali Albert polgárdii lelkészt, a felmerült költségekben való elmarasztalás mellett a polgárdii ref. egyházban viselt lelkészi hivatalától való elmozdításra ítélte. A három előző határozat csak birtonkon kívül lesz felebbezhető; az utóbbi ellen Bali Albert bejelentette felebbezését. Tehát — fájdalmas jelenség — ense recidendum erat immedicabile vulnus.

Erdélyi egyházkerület. A kolozsvári egyházközség maga alkot külön egyházmegyét. Az egyházmegye gondnoka egyszerűs mind az egyházközség gondnoka is. Ily minőségben adott dr. Kolozsvári Sándor jelentést az ezen évi első képviseleti közgyűlésen az elmúlt esztendő munkásságáról. Tanulságosnak tartjuk e gondnoki jelentés rövid ismertetését. Vajha, a hol különben ilyenmű jelentéstételek nincsenek szokásban, gyakorlatba vétetnének.

A jelentés elején a gyűlés üdvözlése után a múlt évre való visszatekintés szükséges voltát fejtegeti. Jelzi, hogy a kolozsvári ref. egyház kiemelkedő állásánál fogva, úgy a hithez való ragaszkodásnak buzgóságában, mint az áldozatok meghozásának készségében példányképe kell hogy legyen a többi gyülekezeteknek. Indokolja, hogy mért szól e helyen épen erről? Nem csak azért, — úgy mond, — mert az általános humanisztikai irányzat szerint való nivellálás, törekvésének szenvedése alatt nem hagyja érintetlenül az emberi lélek és kedélyvilág legsajátosabb kincsét, a vallásos hitet sem, hanem fő-

ként azért, mert a korszellem által leszállítva a pozitív alapról, a mily arányban hódít a tétovázó általánosság és a rideg raczionalizmus, vagyis az úgynevezett észszerűség: épen oly arányban terjed a vallási indifferentizmus és nihilizmus.

Szól az áldozatok meghozásának készségéről, mert fáj lelkének s ezért nem hallgathatja el, hogy a mellettünk élő egyházak velünk szemben támaszkodva egyik az anyagi erőre, a másik pedig a zavarosban való halászat dicstelen zsákmányának kilátására és nyereményére: amaz az egyedül üdvözülésnek, emez a rideg raczionalizmusnak czége alatt, de mindketten a nem-fizetés kecsgetése mellett rendszeresen végzik akna-munkájukat az olyan elem között, mely az üdvözülésre, anyagi áldozat nélkül, lehet, hogy mindig kész; de a jövő vallását (?) érteni nem képes.

Ezek után áttért a tulajdonképeni beszámolásra. Nyilvánítja, hogy a hit-élet vezetése és az ezzel kapcsolatos teendők, ugyanazon kipróbált és igazán „tiszteletes“ kezekben voltak, mint a megelőző évben. De mégis van annyi mondanivalója, hogy kívánatosnak tart egy olyan lelkész-szolgálati pragmatika megállapítását, mely a testületi felelősség helyett az egyéni felelősség elvére legyen fektetve. Az anyakönyvvezetés ügyében javítást tart szükségesnek. Egyébként a múlt évet az egyház életében az alkotások és beruházások felmerülő munkáját végző évnek jelenti. Felemlíti a veszteségeket, melyeket főgondnok Bánffy Béla gróf és pár egyházi előljáró halála következtében az egyház szenvedett. Felsorolja a kegyes adományokat, de egyúttal az egyházköztség által teljesített segélyezésekről is van alkalma megemlékezni. A jelentésből következtetve, Kolozsváron az iskolai növendékektől tanpénzt szedtek, mely czímen 2151 frt folyt be, s ebből, a tandíjfelemelés folytán 371 frt a leányiskolára esik. Az építkezési beruházások 5426 frt erejéig terjedtek,

R.

Irodalom.

Hörk József műve az ágostai hitvallású superintendensekről.

(Folytatás.)

Jozeffy alatt pattant ki az ágostai hitvallású hazai egyház ma is tétovázó sebe, a nyelv, a nemzetiségi kérdés, midőn a kerületi gyűlésen Csetneken (1831.) a latin helyett magyar jegyzőkönyv behozatala követeltetett. Hét évi tusa után Rimaszombatban (1838.) kimondotta a kerületi gyűlés, hogy az eredeti jegyzőkönyv ezután magyar legyen. E kérdésben a világi elem a nemzeti közszellem lobogtatója lőn. A tót okmányok elfogadása megtagadtatott, hivatalos használatra a magyar nyelv rendeltetett. Itt kezdődtek Jozeffy népszerűtlen napjai s a világi elemmel keserves összeütközése. Ő a tót egyházakban az anyanyelv használata mellett buzgólkodott, hazaelenesség vettetett szemére s a gúny nyilai röppentek feléje. „Nagy tót“ volt, mint jelzi Hörk. Mai napig is vérző seb a nyelvkérdés az ág. hitvallású egyházban. Tulajdonkép 3 párt van: magyar, tót és szász. A tóttal csak bírnak valahogy még, de a szászszal! Imé maga, e nem is dogmatikai kérdés képes csaknem 3 felé repesztetni amaz egyházat és a zsinati egységtől hátra vetni! Kérdem: gyakorlatilag czélszerű-e az ügyis szenvedő állapotban levő egyházat újabb szakadály meredélyére juttatni a hitelvi vihar magva bevetésével! Az unitarizmussal kapcsolódás okvetlen két táborra különítendő megint az

evangélikusokat s ha a hittanival társítatik az égő nyelvkérdés kényes realitása, új megpróbáltatások szelvései zúdítanak fel. Meggondolták-e a hazafias szellemű magyar lutheránus főurak, hogy vajjon őlet, az unitarizmussal fogódzás terén, minden magyar, tót és német (szász) ajkú lutheránus követi-e? Ha nem biztosak sem az egyértelműségről, sem az óriás többségről: akkor veszélyes gyúanyaggal játszanak, s épen a szétválásnak fognak malmára dolgozni. Ha azt találja mondani a hithű tót és szász: a magyar urak a hitet is feladják (a rakowi káté és a Luther káté messze esnek egymástól) — vajjon nem hátrányos leendő elkeserítő a különben is böles eszélylyel viendő magyar szellem terjesztésére nézve is? Állami szempontból is veszedelmes az irodalmi társaság oly módú erőltetése, hogy a hívő lelkiismeret felkavartassék; ez pedig be fog következni elmaradhatatlanul, ha a lutheranizmus az unitarizmussal fog kezdet; félreértésekre fog ez alkalmat szolgáltatni, s ki fog zsámányoltatni. Még van idő, gondolják meg a lutheránus egyház fényes nevű öröklői, mit tesznek, quid-quid agis, prudenter agas et respice finem! Még be se gyógyult a félszázados seb, ne nyissunk újabb sebet. Tegyük fel kérdéssel: mi hasznat nyerne a kétes értékű új szövetségestől, az unitariussoktól? Szerintem semmi jót, csak kárt. Kérem a dolog ez oldalát is megfontolni. Becsüljük meg a megmaradt kincset, a népek hitvallásához, multjához hű ragaszkodását, kiincs az, az egyházi és iskolai súlyosodó terhek elhordozására vagyon, tőke, ... a megrendítés lohasztó munkája anyagilag is hátrányossá válhatik.

A gróf Zay által 1841. felvetett unió eszménye intő példa lehet. Ha erre a kerületi gyűlés Rozsnyón kimondá a „coactio“ nélküli (76. l.) eljárást, bizonyára a kevésbé fontos irodalmi társaság alakításánál is azt fogja hangoztatni. Hörk ez unióról így szól: „E nagy eszme szép csendesen végkép elaludt.“ Így fog elaludni a még esodálatosabb és hitelvelleses újdonsült irodalmi unió az unitariussokkal. Ha idejében el nem altatják, a közré-zvétlenség fogja sírba temetni. Hörk úr finoman, nemesen rajzolja Jozeffy tragikus küzdelmét a koráradat ellen, mely oda szorítá végre is, hogy 22 éven át viselt superintendensi hivataláról (1845.) leköszönt. Ekkor támadt fel a részvét Jozeffy iránt s a közbizalom magas hivatalában maradásra rá vehette őt. A reformáció elvével ellenkezett volna pusztán külső, azaz nyelvkérdés miatt a vallásos lelkületű kormányzót letenni hivatalából. Vajjon, ha ma hitelvi kérdésben vádoltatnék valamely superintendens, az autonomiára hivatkozással járnának-e el így ellene? Ovakodjunk az örök érvényű dolgokat a muló ephemer koráradat változó mértékével oldani meg. Jozeffy életrajza egyik legsikerültebb darabja a műnek, mert látjuk az embert egészen a kor eseményei keretében, mint egyént érvényesülni, s nem zavar egy előbbi kor érintése. Ha így volnának vázolva az előbbi alakok is, előbbek lennének azok, maga a mű pedig vonzóbb.

A 19-ik superintendens Pákh Mihály (1848—1858.) élete, mint hazafié, inkább politikai oldalról nevezetes. Tanulta Debreczenben 1816/7-ben a hazai jogot; lelkészi pályáját Felső-Ausztriában kezdte Neukemattenben (1820.), majd Rozsnyóra hívatott (1822.) hol 3 nyelven kellett hirdetni az ígét. 1834. óta iglói „magyar szellemű pap“ volt; 1848-ban pedig superintendenssé választatott, átélte a szabadságharcz viharait; 1850. február 10-iki Haynau-féle rendelet folytán mint superintendens ő is felfüggesztetett hivatalától; 1852-ben pedig a forradalomban részvét miatt előbb halálra, majd 4 évi várfog-

ságra ítéltetett, Josefstadtba vitetett, de 1854. április 24. kegyelmet nyert, szabadon bocsáttatott, lelkészi hivatalát azonban csak 1856. vehette vissza s pár év múlva, 63 éves korában elhunyt. Pákh „sem a megújított evang. egyházat, sem a romjaiból új életre támadott Magyarországot nem láthatta“ (88. l.). Mint pap, egyházfő, a vallás terén mit tett?—kevés szó van róla. Tulajdonképp csak alig 2 évig viselte a superintendens tisztelet. Már 1850. február 15. Reusz Sámuel nevezett ki a cs. kir. kormány által adminisztrátorrá. A 3-ik adminisztrátor Topertzer (1853—1860) alatt adatott ki a cs. kir. patens, s mivel ő részt vett a kerületi gyűlésen, 1859. szeptember 27. a cs. k. kormány elmozdítja hivatalától.

Az alkotmányos korhoz visszatérve Máday Károly superintendenssel (1860—1870), a patenskorai mozgalom és autonomia melletti dicsőséges küzdelem bő méltatásra talál jelen műben. A patens ellen tiltakozó késmárki gyűlésen (1859. szept. 17.) Máday Károly bélai lelkész, mint kerületi jegyző, szerkesztette a híres jegyzőkönyvet; azért ő és az indítványozó Zsedényi, a kassai törvényszék elé idéztettek. A jegyzőkönyvi végzés, igen helyesen, közölve van, valamint Máday terjedelmes védbeszéde a kassai törvényszék előtt 1859. decz. 30-án. A magyar olvasók kedvéért czélszerűbb lett volna magyar fordításban adni a nevezetes védbeszédet; ha 2-ik kiadása jelenik meg, a fordításban közlés ajánlatos, sok magyar nő és férfi is hálással fogadja úgy.

Miről volt lényegileg szó a pátensben: egyházszervezetről, idegen hatalomnak beavatkozásáról egyházi ügyeinkbe. Joga és kötelessége volt tehát minden egyes tagnak felszólalni, szépen mondá Máday, ő az egész ügyet nem személyi, egyéni, hanem tisztán és egyedül egyházi ügynek tekintheti. Az egyház örök jogai védelmére súlyos érvelést hozta fel Máday: „az egész világ előtt ismeretes, hogy az evangélikus egyház a hitre és vallásra tartozó dolgokban csak egyedül az isteni tekintélyt ismeri el; minden nem az Írásban gyökerező emberi tetteket elvet, vagy a lelkiismeretet nem kötelezőnek nyilvánít“ (99. l.). És „kárhóztatja-e valaki a hűséget a királyok Királya, a Megváltó és egyháza iránt különösen bennem, lelkészben, a ki ünnepélyes eskü által kötelezve vagyok az ő egyházának szellemében tanítani, élni és szolgálni?“ Hatalmas és világos szöveg. Imé ily nyilatkozatokat, hitvallásszerű tanúbizonyosságokat varázsol elő a hithűség, a mikor öntudatosan érzi a lélek, hogy egyházi és vallásos szent ügyről, kötelességről van szó! Ez a lutheri, reformatori igazi protestáns elv: a „hit és vallásra tartozó dolgokban csak egyedül az isteni tekintélyt ismerni el.“ Kérdem, igazi protestáns elv-e az, ha valaki az isteni tekintély felé emberi okoskodások omlatag tetteit helyezi? Jézus Krisztus isteni tekintélye nélkül sem vallása, sem egyháza, sem rendeletei, sem ígéretei, sem tényei nem bírnak örök érvénynyel, emberfeletti hatalommal, isteni jelentőséggel és hatályal. Én Máday védbeszédéből azon leczkét hozom ki a jelen helyzetre vonatkozólag, hogy nemesak az egyházjog, hanem a hitelv terén is hűnek kell maradni Urunkhoz, Megváltónkhoz és „nem személyes és egyéni“ ügynek tartani azt, a mi közös egyházi ügy. Egy protestáns irodalmi társaság, ha nem vallásos és nem egyházi értelemben fogatik fel, megszűnt protestáns lenni s törölje ki a jelzöt nevéből. Máday és a mellette fénylő világi urak a hit paizsát szegezték a támadás ellen. . . a baj most az, hogy a hit paizsát elrejtik, a kik pedig felemelik, azokat elítélik. Csodálatos fordulata az időknek! A mi mentő erény volt 3 évtized előtt, ma

nem ismertetik annak. Miért? Mert az elvek szegreakeasztásának málasztó korában elfeledik a vallás emberei is, mit Máday védbeszédében idézett: „mit használ az embernek, ha mind e világot megnyeri is, lelkén azonban kárt vall?“ (Máté 16, 26.) Mi a hit szempontjából ítélünk és azon örvendjünk, ha a hit feltámad szunnyadó állapotjából. Néha az Úr ellentétes eszközökkel mozdítja elő a jót. A patens általi támadás hatványozta bizonyára az autonomia iránti ragaszkodást, erősítette az eszmét, tisztázta az egyház fogalmát.

Jellemző, hogy a kassai es. kir. törvényszék elnöke azzal védte a pátens, hogy az egyház szervezet kérdése a hittannal nincs összeköttetésben. Erre pompásan megfelelt Máday zárbeszédében, természetesen az ellenkezőt igazolván (106. l.) Ha a történet az élet mestere, s tanúságunkra íratott meg, önkényt felmerül a lélekben, mely a jelen bonyodalmai közt tájékozást keres, azon ma hangoztatni szokott mesterkélt okoskodás: a prot. irodalmi társulat nincs hátrányára a hitnek, egyháznak, nem érinti annak tanait. Ellenkezőleg van a dolog. Valamint a hívők épületére czélzó élő szó, úgy az írott szó is igenis összeköttetésben van a hittel és egyházzal és annak erősítésével vagy gyengítésével. A két testvér ev. felekezeti közös szent hittárgyai az unitáriusok dogmáival éppen nem azonosok, — velők együtt tehát nem lehet főtanaink szellemében írni, pedig az irodalmi társaság nem csak a romanizmus, hanem a számos fajta infidelizmus ellen is tartozik harcolni, ha protestáns egyházi társaság akar maradni s ennek hatóságai részvételével és áldozatával közeledni céljához. Nem egyéni, hanem egyházi ügyről van itt szó.

Máday a fényes védelem dacára elítéltetett, 1860 május 7. elfogatott, s Kassán börtönbe záratott, de már május 15. szabadon bocsáttatott, augusztus 1. superintendenssé avattatott. Gyors változás! A patens visszavonása után szabad rendelkezési jogát visszanyert egyházkerület megjutalmazta, és méltán, hitvalló jellemű férfit. A nép hálája a legszebb jutalom. Tíz évig vitte a magasztos hivatal, 1870. szeptember 28. megszűnt élni, de „a megtestestült eszményként áll alakja az egyházkerületi gyűlés felett.“

Dr. Vécséi Tamás tartott emlékbeszédet 1870. decz. 8-án Máday felett. Az Európát átlengő korszellem hatása alatt az eperjesi kollégium akkori igazgatója a lelkesedés közepett egy tételben oly széles alapra helyezte az evangélikus egyházat, mely alap, ha magában és egyedül tekintetnek, szétbontását idézhetné elő minden létező történeti egyháznak, mondván „evangéliumi egyházunk nem hódolhat egyéneknek, mint a józan ész és tiszta szív sugallatának.“ Mindenesetre szép és magasztos tétel, de ennek megállása mellett még más egyéb elv is van, mi az egyház hódolatát igényli. . . de ő is érzi a magasb hatalmat, mert nyomban idézi Tompától: „Hol ember nincs már, Isten megjelent.“

Befejezi a művet Czékus István munkás élete, 1871-től kezdve superintendens; mi is csatlakozunk a zárszóhoz „Hitrokonainak, egyházának és hazájának öröme és dicszére éltesse őt Isten soká!“ (125. l.) Czékust jellemzi az emberszereteti téren több nagy alkotás. A Dobsinán általa létesített egyházmegyei papi özvegy-árva magtár most már 5000 frt tőkéből áll; egyházi és női gyámintézeti egyleteket létesített; a fillér-egylet, kezdette 1881-ben, alaptőkéje 1884-ben 3332 frt volt. A tiszai egyházkerületi özvegy-árva nyugdíj-intézetet ő indítványozza s buzgólkodása folytán tőkéje 1884-ben 148,373 frtra emelkedett, stb. stb. Az új kor tettirányát: a hitet jó cse-

lekedetek által tenni fénylővé, áldásosztogatóvá, ő alkalmazza, követi és ez halhatatlan érdemét biztosítja s követendő például mutatja fel a vezérférfút.

Balogh Ferencz,
hittanár.

(Vége köv.)

Különfélék.

Meghívó. A magyar prot. irod. Társaság ideiglenes végrehajtó bizottsága f. évi márczius 3-án, d. e. 11 órakor, a budapesti ev. ref. paplakon ülést tart, melyre az illető tagok tisztelettel azon értesítés mellett hívatnak meg, hogy ott a Társaság végleges megalakulása iránt támasztott aggályok is fognak tárgyalatni. Budapesten, 1889. febr. 24. Kiváló tisztelettel B. Vay Miklós, elnök. Zsilinszky Mihály, id. jegyző.

A Prot. Irodalmi Társaság köréből. A „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ mult heti számából vesszük a következő ujdonságot: A társaság ideiglenes végrehajtó bizottságának márczius 3-án Budapesten a reform. paplakon (Kálvintér 7. sz.) tartandó ülésére a bizottsági tagok külön-külön is meghívtak, sőt néhány új tag is, kiket az elnökség a december 18-iki közgyűléstől nyert felhatalmazás alapján s néhány tag (br. Kemény Gábor, Káldy Gy., Vizsolyi G.) elhalálozására való tekintetből kért fel, névszerint Balogh Ferencz, br. Bánffy Dezső, Ivánka Imre, Kiss Albert, gr. Kun Géza, Szabó János, Szeremley Sámuel, Szontagh Pál (nógrádi), Tóth Sámuel és Vályi János. A végrehajtó bizottság összehívásának a folyó ügyek elintézése mellett főleg az a célja, hogy mindazon aggályok, melyek eddig a társaság végleges megalakítását és működésének megkezdését a hazai protestantismus nagy kárára megakadályozták, behatólag megbeszéltesse s lehetőleg eloszlattassanak. Az irodalmi társaság közgyűlése szintén Budapestre, márcz. 24-ikére fog összehívani, mely alkalomra a magyar kir. államvasútak igazgatósága, a nagym. közlekedésügyi miniszter úr engedélyével a magyar prot. irodalmi Társaság azon tagjai részére, kik a jövő márczius hó 24-kére összehívandó szervező közgyűlésre, Budapestre utazni szándékoznak, valamint a konventi tagok részére is, félárú I. és II. oszt. jegyeket fog kiadni. Minélfogva tisztelettel felkérjük mindazon tagtársainkat, kik a nevezett fontos gyűlésre feljönni szándékoznak, hogy Zsilinszky Mihály ideigl. jegyző urnál az igénybe venni szándékolt vonal végállomásainak és a kocsiosztálynak pontos megjelölésével minél előbb jelentkezzenek, hogy a nevükre szóló jegyek akellő időre kiállíthatók és megküldhetők legyenek. Reméljük, hogy a többi vasútigazgatóságok is meg fogják adni a kért kedvezményes jegyeket, miről annak idején értesíteni fogjuk t. olvasóinkat. — Debreczenből Balogh Ferencz és Kiss Albert lesznek ott a bizottsági gyűlésen. Érdekléljük a következőket.

A Károli Gáspár alapítványra bejött eddig hozzánk 35 frt 50 kr. Az adakozások folyton folynak. Közelebb részletes kimutatást közlünk. Szerkesztő.

A polgári ev. ref. missió segélyezésére újabban a következő kegyes adományok érkeztek be alólírotthoz: a tetétleni egyház 8 frt, a sályi (a. Borsod) egyház 2 frt, Polgáron Kovács Dániel gyűjtése 7 frt 20 kr, a mező-csáthi egyház 4 frt, a tiszalöki egyh. 51 frt 64 kr, a cserépfalusi egyh. 3 frt, a szováti egyh. 10 frt 71 kr és egy 65 fontos régi kis harang, a balmaz n.-újrósi egyház 13 frt 60 kr, H.-Böszörményben Baksa Barnabás

segéd-lelkész gyűjtése 34 frt 70 kr, a túrkevei egyház 5 frt, Polgáron ifjú Fleischer Ferencz saját, már korábban kimutatott 100 frt kegyadományon kívül gyűjtött 15 frt 40 krt, a h.-szoboszlói egyház gyűjtése 109 frt 71 kr, a h.-böcsi egyház 1 frt 50 kr, a saápi egyház 5 frt, a b.-szentmihályi egyház 54 frt 2 kr, Szabó Lajos polgári gondnok az ottani hitsorsosak közt gyűjtött 42 frt 30 krt, a t.-eszlári egyház 5 frt, Rázsó Gyula alispán s. e. m. tanácsbíró 10 frt, a n.-szalontai egyház 10 frt, a földesi egyház 10 frt 50 kr és egy kis harang, a nemes-bikkí egyház 13 frt, a püspökladányi egyház 33 frt 56 kr, a t.-keszi egyház 25 frt, Hajdú-Böszörményben egyesek adománya s perselypénz 40 frt 97 kr. Fogadják a lelkes gyűjtők, a kegyes adományozó testületek s egyének legforróbb köszönetemet a szent ügy oltárára hozott szép áldozatokért! A mult hóban kimutatott kegyes adományok összege 518 frt 70 kr, a jelenlegieké pedig 515 frt 81 kr levén, az eddig beérkezett kegyes adományok teljes összege 1034 frt 51 kr. — Vajha oly mértékben folynának be a további reményelt kegyes adományok, hogy lehetővé válnék a mulhatlanul szükséges épületi javítások s átalakítások mellett, egyházmegyénk óhajta értelmében a parókhia helyiségül megvásárolt teleknek a hozzá tartozó telekrész megvásárlása általi kiegészítése s 170 év előtt erőszakosan megsemmisített polgári ref. egyháznak kellő erő alapon leendő újraképzése! A jövő hóban ülésezendő egyetemes Konvent — nem kétlem — annál nagyobb készséggel szavazandja meg a polgári missió szervezésére kilátásba helyezett s nélkülözhetlen évi segélyt, minél kétségtelenebb bizonyítványát látandja annak, hogy ezen ref. felekezetünk érdekében felettébb fontos posztó megerősítése céljából az egyh. törvény 218 §-a értelmében, a legközelebről érdekeltek is minden lehető áldozatot meghoztak, s buzgóságot tanúsítottak. Erre való tekintetből ezúttal ismételve bátor vagyok felkérni mindazokat, kikhez a polgári missió segélyezése érdekében a kérő szótatot teljes bizalommal megküldöttem: méltóztassanak e célra gyűjtött vagy gyűjtendő kegyes adományaikat — az egyetemes Konventnek idejében leendő értesíthetése végett — lehetőleg márczius 15-ik napjáig alólírotthoz beküldeni, — önként értetvén azonban, hogy a később érkező kegyes adományok is hálás szívvel fognak fogadtatni. Tisztelettel vagyok Hajdú-Böszörményben 1889. február 25. Szeremlei József alsószabolcs-hajdúvidéki esperes.

Uj ref. templom. Míg az unitáriusok a reformáció egyházait s azoknak alkotásait kísértgetik rombolni, pl. Polgárdiban, addig a ref. egyház szép tért hódít az eddig teljesen katolikusnak tartott Csíkmegyében. Gyergyó-Szent-Miklóson a város legszebb helyén templomhelyet ajánlott föl ditrói gyógyszerész, Szatmári János úr. Nagy elismerés illeti a nemes adományozót!! Itt önkéntelenül eszünkbe jut a kérdés, hogy unitárius atyánkfainak hogyan nem jutott eszükbe itt dugni ki a „jövő (?) vallásának“ zászlóját? . . . Hjah! itt nem lehetett a zavarosban „halászni“!

Szíves kérelem. Egyházzam templomépítési tőkájének szaporítására 1886-ban kiadtam Spurgeon híres, magyarra átdolgozott népkönyvét: „Szántó János beszédei az eke mellől“ cím alatt és bátorkodtam e művecskét a nagytiszteletű ev. ref. és ág. hitv. ev. lelkész uraknak megküldeni és kegyességükbe ajánlani. Ámbár e valóban hasznos és ajánlható népkönyv eladott példányai után befolyt összeg nem fedezte annak nyomtatási költségeit, mégis őszinte köszönettel konstatálhatom, hogy a művecske elismerésre és pártolásra

talált. Számos kegyes felülfizetések is történtek, melyek egyházunk templomépítési tőkéjének szaporítására fordítottak és melyeknek tételenkénti nyilvános elszámolása legközelebb fog eszközöltetni. Egyúttal kérem azon mélyen tisztelt lelkész urakat, kik a könyv csekély árát (60 kr) még meg nem küldték, szíveskedjenek azt az évi márcziushó 15-ig hozzám beküldeni, hogy a nyilvános elszámolás a könyvecskének áráról, valamint a nagylelkű felülfizetésekről mihamarább megtörténhessen. Bátor vagyok még megemlíteni, hogy a mondott művecskéből még mintegy 180 példány nálam készletben van s megrendelhető. Bierbrunner Gusztáv, ókéri ág. hitv. ev. lelkész.

Az Egyetemes Presbyteri Szövetség folyóirata, melynek címe: The Quarterly Register (Évnyegyedes Közlöny) a februári számban Balogh Ferencztől érdekes tudósításokat közöl. Először is kellő világításba helyezi a dunamelléki egyházkerületnek a káplánok nősülése ügyében hozott határozatát, melyről a külföldön igen sajtóságos hírek voltak elterjedve. Majd hosszabb tudósításban tárgyilagos hangon ismerteti és válaszolja az Irodalmi Társaság alakulása körül fölmerült egyházi mozgalmat.

Hátralékosaink jökora része sem nyilvános felhívásunkra, sem a magánlevél útján való megkeresésre nem fizette be máig sem a múlt évi díjat. Ezennel nyilvánítjuk, hogy számukra a lapot tovább nem küldhetjük s hátralék-követelésünket postai megbízás útján fogjuk rajtuk bevenni. Egyébként útalunk a lapunk végén olvasható szerkesztői s kiadói üzenetekre. De ajánljuk olvasóinknak, hogy díjküldés esetén írják föl a szelvényre az időt, melyre a fizetés történik s ugyanezt jegyezzék fel a feladó-vevény szélre is. Ha e jegyzés könyvelésünk adataival nem egyezik: a beérkezés után azonnal értesítést küldünk. Mert könyvelésünk pontos, az nem esalhat, míg a memoria sokszor cserben hagyja az embert, mint ezt több lapjárautónk esete igazolja. Ez alkalommal a folyó évi díjak beküldésére is felkérjük olvasóinkat.

Szerk. posta. A stóla-kérdésben küldött közleményeknek sorát kerítjük. Ezek közt az N. F. és N. E. cikkei, ez utóbbi csekély simítással, közelebről jönni fognak. — A Prot. Egyházi és Iskolai Lap múlt heti számában Világi „Rövid elmélkedés egy ev. ref. lelkész temetése után” ez a leírja, hogy a temetésen megjelent lelkészek mennyire nem voltak az alkalomhoz illőleg

öltözve s fölkér bennünket cikke átvételére. Megtennök szívesen, ha helyünk volna rá, de azt mindenesetre óhajtánók, hogy az ilyen megrovó bírálgatásoknak írni alá az illető a maga nevét. — Több olvasónkkal tudatjuk, hogy előfizetési tartozásuk számontartásával tévedésben vannak. Több helyre magánlevélben voltunk kénytelenek a szerencsére megtartott útalvány-szelvényt elküldeni, s ezen a feljegyző saját írása igazságunkról tesz bizonyosságot. Engedjenek meg azonban az illető igen tisztelt hátralékosok, nekünk ennyi levelezésre sem időnk, sem kedvünk, sem pénzünk nincs. — B. L. P.-nd. V. Gy. Cs.-mő. B—y S. B á t y u. A reklamált számokat elküldtük.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**

HIRDETÉSEK.

Ferenczi B. kiadásában Miskolczon épen most jelent meg s minden hazai könyvkereskedésben kapható:

EGYHÁZI BESZÉDEK

írta

Kupai Dénes

runyai ref. lelkész.

Miskolcz, 1889. 200 lap 1 frt 50 kr.

Ezen újabb időben annyira népszerű s kedvelt egyházi szónok első munkája szakférfiak által a legnagyobb elismerésben részesült s a lelkész uraknak legmelegebben ajánlatott.

Ugyanezen szerzőtől nálam megjelent s kapható

HALOTTI BESZÉDEK S IMÁK

ára 1 frt 20 kr.

Egyenesen hozzám intézendő megbízásokat, ha az ára előre beküldetik, *bérmentesen* eszközölöm.

Miskolcz, 1889.

Ferenczi B.,
könyvkiadó.

2—2

Eladó orgona

Kun-Szent-Mártonban.

Egy, a magy. kir. orsz. zeneakadémia minta-orgonája szerint építendő új orgona megrendelése miatt a kun-szent-mártoni régi orgona eladandó és a helyszínen egyelőre megtekinthető. Áll e mű 20 változathól, két manuál s egy pedálbillentyűzetre osztva el, s jelenleg olcsó áron vásárolható meg. Levélben való tudakozódások czímezendők

Dangl Antal fia

cs. és kir. szab. udvari műorgonakészítő Aradon.

Ugyanott mindennemű harmoniumok készletben tartatnak s árjegyzékek kívánatra díjmentesen küldetnek szét.

1—3

Hirdetés.

Csiky-féle imakönyv.

Hit, Remény és Szeretet.

Második javított és bővített kiadás.

Vászonba kötve 1 frt.

Finom bőrkötésben aranyvágással és

tokkal 2 frt.

Kapható

Koenig R. lelkésznel

Budapest, Váci-körút 76. szám.